1989 Κέρδη και ζημίες

ΤΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΟΙ ΗΜΕΡΕΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΤΗ ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΥ ΠΕΡΑΣΕ

ΝΔ: το χαμένο όνειρο

Ο ΧΡΟΝΟΣ που τελειώνει είχε αρχίσει με τις καλύτερες προοπτικές και ελπίδες που είχε ποτέ η *Νέα Δημοκρατία* μετά το 1981. Δώδεκα μήνες μετά, ο απολογισμός της ΝΔ και του κ. **Κ. Μητσοτάκη** περιλαμβάνει – λένε – περισσότερα θετικά σημεία μάλλον για τον ίδιον, παρά για το κόμμα της συντηρητικής παρατάξεως, παρά το γεγονός ότι δεν επετύχθη ούτε η περιιόθητος κυβερνητική αυτοδυναμία ούτε η προσδιπουργία.

Οι αρχές του χρόνου, λοιπόν, είχαν δρει τη ΝΔ σε φάση ανοδικής πορείας – με ενδιάμεσο σταθμό, τις δημοτικές εκλογές τον Οκτώβριο του 1986 – μετά το 40,85% των εκλογών του Ιουνίου 1985, τις οποίες είχε κερδίσει με 161 βουλευτές και ποσοστό 45.82% το ΠΑΣΟΚ· που έδειχνε – όπως απεδείχθη από τις εξελίξεις - ότι είχε εξαντλήσει τα περιθώρια καραμανής του στην εξουσία και είχε μπει στην τροχιά της φθοράς, μετά από σχτώ χρόνια διακυβέρνησης. Οι διακηρύξεις ότι «δεν υπάρχει κρίση», οι ισχυρισμοί ότι οι βολές για το «σκάνδαλο Κοσκωτά» αποτελούν λασπολογία και οι απόψεις όπως εκείνες του κ. **Θ. Πάγκαλου** για «συμμορία των τεσσάρων» δεν ανέστρεψαν το κλίμα.

Τα γκάλοπ απεικόνιζαν την κατιούσα πορεία ενιοροής του ΠΑΣΟΚ ως κυβερνητικού κόμματος και ως πολιτικού χώρου με επιδιώνοντες από διάφορα «προσωπικά προβλήματα» (υγείας, σχέσεων κ.λπ.) και τις τάσεις ανόδου της ΝΔ.

Το κλίμα ήταν τόσο έντονα αρνητικό για το ΠΑΣΟΚ ώστε οι ιθύνοντες της ΝΔ διαδεδαιώναν πως δεν αποκλείεται στις εκλογές τον Ιουνίου το κόμμα τους να συγκεντρώσει πενελλήνο ποσοστό κοντά το 50%. Ο κ. **Κ. Μητσοτάκης** είχε πεισθεί σχεδόν γι' αυτή την εξέλιξη και δεν έκανε να προβάλει την εικόνα του δέδαιου νικητή. Αυτή η δεδαιότητα από τις αρχές του χρόνου οδήγησε τον κ. Μητσοτάκη να προσέξει ορισμένα σημεία της προεκλογικής στρατηγικής και να παραγνωρίσει ορισμένα άλλα.

Η εικόνα του κ. Μητσοτάκη

ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ η ΝΔ, από τις αρχές του χρόνου, άρχισε να προβληματίζεται για την αναβάθμιση της εικόνας του κ. *Μητσοτάκη* (τον οποίον έφεραν με χαμηλό βαθμό αποδοχής, ακόμα και μέσα στους κόλπους της ΝΔ), γεγονός το οποίο επέτυχε σταδιακά. Σήμερα, ο κ. *Μητσοτάκης* είναι ο πολιτικός με τον μεγαλύτερο βαθμό αποδοχής από κάθε άλλον στον χώρο της συντηρητικής παρατάξεως.

Επειτα, οι επιτελείς της ΝΔ επέλεξαν και επέτυχαν να εφαρμόσουν έναν διαφορετικό πολιτικό λόγο κατά την προεκλογική περίοδο, χωρίς οξύνσεις και αιχμηρές προσωπικές αναφορές, και ένα μοντέλο επαφής με τον λαό τελείως διαφορετικό από το παραδοσιακό μαζικό και θορυβώδες. Οργώνοντας, κυριολεκτικά, ολόκληρη την Ελλάδα, ο κ. *Μητσοτάκης* επέτυχε την αναβάθμιση της προσωπικής και κομματικής εικόνας με μικρές αλλά πυκνές επισκέψεις-περιοδείες, που είχαν τον χαρακτήρα προσωπικής επαφής.

Ασφαλώς, η ΝΔ δεν επέτυχε τον φιλόδοξο στόχο της για κυβερνητική αυτοδυναμία και τον Ιούνιο και τον Νοέμβριο, αλλά είχε κατορθώσει τον Ιούνιο να απομακρύνει το ΠΑΣΟΚ από την κυβερνητική εξουσία. Παράλληλα, στις αρχές του χρόνου είχαν τεθεί οι βάσεις – με την γνωστή επίσκεψη των τεσσάρων πολιτικών αρχηγών στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και άλλες κοινές πρωτοβουλίες – τόσο της πολιτικής απομονώσεως του ΠΑΣΟΚ όσο και της «διαθέσεως συνεργασίας» ανάμεσα στη ΝΔ και τον Συνασπισμό, με το οριστικό ξεπέρασμα των εμφυλιοπολεμικών προκαταλήψεων πολιτική της οποίας αρχιτέκτων υπήρξε ο αείμνηστος **Παύλος Μπακογιάννης** και απέδωσε καρπούς το καλοκαίρι της συγκυβερνήσεως.

Η αίσθηση της βεβαίας νίκης

ΩΣΤΟΣΟ, αυτή η αίσθηση – στις αρχές του 1989 – της βεβαίας νίκης οδήγησε την ηγεσία της ΝΔ σε ορισμένα καθοριστικά λάθη (τα οποία είχε επισημάνει με αξιοσημείωτη οξυδέρκεια ο κ. **Μιλτιάδης Έβερτ** τότε) και τα οποία κόστισαν εκλογικά και πολιτικά. Τα λάθη αυτά της «έντονης αυτοπεποίθησης», εάν όχι και αλαζονείας, ήσαν αφενός η άρνηση για πολιτική συνεργασία τον Ιούνιο με τον κ. **Γεώργιο Ράλλη** και τους βουλευτές της ΔΗΑΝΑ (οι οποίοι κέρδισαν τότε το κρίσιμο 1% και την εκλογή του κ. **Κωστή Στεφανόπουλου**) και αφετέρου η αποδοχή του συστήματος της απλής αναλογικής του κ. **Μ. Κουτσογιώργα**. Αποδοχή που ωφείλετο σε αίσθηση «υπερεμπιστοσύνης», η οποία αφήρεσε κάθε ηθικό δικαίωμα της ΝΔ να παραπονείται για το 46,1% του Νοεμβρίου και τις μόλις 148 έδρες.

Οπωσδήποτε, το 1989, η εικόνα του κ. Μητσοτάκη βελτιώθηκε σημαντικά και ο ίδιος φαίνεται να αποκόμισε περισσότερα κέρδη με τους χειρισμούς του από όσα κέρδισε η ΝΔ και οι φιλοδοξούντες για αυτοδυναμία.

Η ΝΔ, μέσα στον χρόνο που πέρασε, πράγματι έφθασε στο υψηλό ποσοστό του 46,1%, αλλά πολλοί σταδοί της αποχωρητούν το 1989 με αισθήματα ανησυχίας για το 1990. Ανησυχούν εάν και κατά πόσον θα παραμείνει η ΝΔ «κόμμα-τσόντα», χωρίς προοπτικές αυτοδυναμίας· χωρίς τη δυνατότητα να κερδίσει άλλους τρεις δουλευτές στις νέες εκλογές, που θα της έδιναν την – οριακή, έστω – πλειοψηφία των 151 δουλευτών.

Μ. Δημητρίου

Συν: Η χρονιά του δράκου...

ΤΟ 1989, χωρίς αμφιβολία, ήταν η χρονιά που συγκλόνισε την Αριστερά! Άρχισε με τον θόρυδο περί της απλής αναλογικής, και, εάν δεν ήταν η συμφωνία για την οικονομενική κυβέρνηση του κ. **Ξ. Ζολώτα**, θα τελείωνε εξίσου θορυδωδώς!

Ωστόσο, από την πρόταση νόμου των «δεκαπέντε» για την απλή αναλογική έως το «πάγωμα» των συζητήσεων για το εκλογικό σύστημα – αφού για την κατάργηση του διασήμου πλέον ανά την επικράτεια «συν ένα» δεν ήθελε να ακούσει κουδέντα ο κ. **Κ. Μητσοτάκης** – παρενεδλήθησαν τόσα γεγονότα! Η δημιουργία του Συνασπισμού, η εκλογική αναμέτρηση του Ιουνίου, ο *«ιστορικός συμδιδασμός α-la ελληνικά»* που απέφερε την κυδέρνηση του κ. **Τζ. Τζαννετάκη**, οι εκλογές του Νοεμδρίου και η απώλεια του 3% και, τέλος, η οικουμενική κυδέρνηση. Για να μη λογαριάσουμε την κρίση στην ΚΝΕ, τις αποχωρήσεις των μελών της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ και την ένταξη στο ΠΑΣΟΚ του κ. **Α. Μπριλλάκη**...

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ της χρονιάς που πέρασε ανέδειξαν τον συθμιστικό ρόλο της Αριστερά. Ωστόσο, πρόγεγονη του τι θα επακολουθούσε ήδυνε, από τον Ιανουάριο ακόμη, η «στρατηγική της αναθαρρήσεως» που ακολουθούσε το ΠΑΣΟΚ. Μια στρατηγική που απέδωσε καρπούς. Παρά την αποκάλυψη σκανδάλων, την αποστασιολογία και τις αποχωρήσεις κορυφαίων στελεχών του – οι διαγραφές των κκ. **Μαγκάκη, Τρίτση** και της κυρίας **Κακλαμανάκη** ακολούθησαν – το ΠΑΣΟΚ άντεξε και παρέμεινε στη κυδέρνηση. Από τη στιγμή αυτή ήταν δέδαιο ότι ο εκλογικός νόμος που «τρέναρε» ο τότε υπουργός Εσωτερικών κ. **Α. Τσοχατζόπουλος** δεν θα απέδλεπε παρά σε ένα πράγμα: να κρατήσει το ΠΑΣΟΚ μέσα στο πολιτικό παίγνιον, αποκλείοντας την αυτοδυναμία της Νέας Δημοκρατίας. Από εκείνη τη στιγμή απεκαλύπτετο σε όλο του το μεγαλείο ο συθμιστικός ρόλος που θα διεδραμάτιζε ο νεοσύστατος τότε Συνασπισμός.

Η διαμόρφωση της Αριστεράς ως μιας τυπικά αντιπολιτευτικής δυνάμεως εν σχέσει με τα κυδερνητικά καθήκοντα τα οποία εκλήθη να αναλάδει συνιστούν την πρώτη αντίφαση. Μιαν αντίφαση ιδιόμορφη, αφού δεν επρόκειτο ούτε περί πολιτικής διγλωσσίας ούτε περί αναθεωρήσεως θέσεων. Αλλωστε, οι υπουργοί του Συνασπισμού, ιδιαίτερα κατά την περίοδο της κυδερνήσεως *Τζαννετάκη*, διεκρίθησαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Η αντίφαση δρίσκεται στο γεγονός ότι η ηγεσία του Συνασπισμού εμφανίσθηκε με περισσότερο προυθημένες θέσεις στην κατάγηση, φεύ· ειπείν, των διαχωριστικών γραμμών εν σχέσει με την εκλογική της δάση. Δεν το αποδεικνύει μόνον η εκλογική ήττα του Νοεμδρίου. – Αλλωστε, θα μπορούσε να ισχυρισθεί κάποιος ότι στη διαμόρφωση του εκλογικού αποτελέσματος διεδραμάτισαν ρόλο και πολλοί άλλοι παράγοντες. – Το αποδεικνύει το γεγονός ότι εξεφράσθησαν αντιρρήσεις σε ανώτερα κομματικά επίπεδα. Αντιρρήσεις που μορφοποιήθηκαν σε σοδαρή κομματική κρίση, τουλάχιστον για το ΚΚΕ.

Μια δεύτερη αντίφαση για την Αριστερά ήταν – ή, έστω, παρουσιάσθηκε σαν τέτοια – το πρόδλημα με την κατάργηση του «συν ένα». Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι το ίδιο πρόδλημα θα αντιμετώπιζε το ΠΑΣΟΚ. Αλλο, όμως, η εκλογική δάση του ΠΑΣΟΚ και άλλο του Συνασπισμού! Ετσι, τον Μάρτιο, ο κ. *Α. Τσοχατζόπουλος* περίπου «έπεφτε επί των επάλξεων» υπεραμυνόμενος του «συν ένα», και λίγους μήνες μετά ο κ. **Λ. Κύρκος** αντιμετώπιζε στη Δουλή τον κ. **Α. Πεπονή**. Ολα αυτά θα ήσαν απολύτως λογικά εάν κατά την δεύτερη... αναμέτρηση οι ρόλοι και οι θέσεις δεν είχαν αντιστραφεί!

ΒΕΒΑΙΩΣ, δεν θα πρέπει να παραδλέψουμε τον τακτικό ελιγμό του ΠΑΣΟΚ. Το κόμμα της τότε αξιωματικής αντιπολιτεύσεως επεκαλείτο την τροποποίηση του εκλογικού νόμου που το ίδιο ψήφισε, επί το αναλογικότερον, έχοντας περισσότερους του ενός στόχους, οι οποίοι άρχιζαν από την αποσταθεροποίηση της δικομματικής κυδερνήσεως και έφδαναν έως την αποδεικτή της «αναξιοπιστίας του Συνασπισμού». Τελικώς απεδείχθη πως, όταν επί δεκαετίες διαπαιδαγωγείς τους οπαδούς σου με ένα σύνθημα και μια προοπτική, είναι πολύ δύσκολο την τελευταία στιγμή να κινηθείς εναντίον της κεκτημένης ταχύτητας της ίδιας της κομματικής ή εκλογικής σου δάσης.

Ενας ακόμη λόγος για τον οποίον η Αριστερά «πλήρωσε» τον ρυθμιστικό της ρόλο ήταν η έλλειψη *«δαρδάρων»!* Δεδαίως, η Δεξιά – εντός ή εκτός εισαγωγικών – τον Νοέμδριο κατηγγέλλετο για τις «νεοφιλελεύθερες» και «συντηρητικές επιλογές». Ωστόσο, ήταν πλέον αποδεδειγμένο ότι, επιτέλους, εάν «ερχόταν στα πράγματα», η κατάσταση δεν θα ήταν και τόσο δραματική! Η κυδέρνηση συνεργασίας το καλοκαίρι συνέτεινε στην αποδυνάμωση του «αντιδεξιού λόγου» του Συνασπισμού. Και το χειρότερο; Η ενόσε πειστικότερος ο «αντιδεξιός κώδων κινδύνου» όσων ισχυρίζονταν ότι ο κ. *Κ. Μητσοτάκης* θα *«ξανανοίξει τα Μακρονήσια»!*

Συμπερασματικά θα υποστηρίζαμε ότι η χάραξη της πολιτικής του Συνασπισμού δεν διακρίθηκε από ευκαιριακές αλλαγές πλεύσεως, παρ' ότι την επομένη των εκλογών του Νοεμδρίου οι υψηλοί αντιΠΑΣΟΚ τόνοι ορισμένων στελεχών του έδωσαν τη θέση τους σε έναν σκεπτικισμό περί των κυδερνητικών συνεργασιών, εφόσον δεδαίως στην κορυφή της τούτας δρισκόταν το κεραστάκι της καταγήσεως του «συν ένα». Η μεγάλη αντίφαση του Συνασπισμού ήταν – και ενδεχομένως παραμένει – οι διαφορετικές ταχύτητες μεταξύ της ηγεσίας και της εκλογικής του δάσεως. Μέσα σε ένα χρόνο, η αλήθεια είναι ότι δεν *«πρόκαναν»* να συγχρονισθούν...

Ι. Παπουτσάνης

ΠΑΣΟΚ: Οι δώδεκα μήνες που συγκλόνισαν το κίνημα

«ΔΙΑ ΠΥΡΟΣ *και σιδήρου»* θα μπορούσαι να είναι. ο τίτλος ενός μυθιστορήματος που θα περέγραφε τα έργα και τις ημέρες του ΠΑΣΟΚ το 1989. Θα έμοιαζε με αυτά τα μυθιστορήματα περιπετειών στα οποία οι ήρωες τρυνούνται πάνδεινα - ταλαιπωρίες, αρρώστιες, δοσοληψίες με τη Δικαιοσύνη, - για να κατωήξουν σε ένα γενικό *«χάτιν εντ»* με όλο τον κόσμο αγαπημένο υπό το τριήφερο δέμμα του χαπποί κ. **Ξ. Ζολώτα**.

Ποιος θα μπορούσε να το γράψει. Ασφαλώς όχι ο **Φωτόρ Νποστογιέφσκι** (γνωστός κι από το *«Έγκλημα και Τιμωρία»*, αρχή γενικώς αποδεκτή πλην της Ελλάδος, όπου τελικώς όλοι την γλιτώνουν). Ούτε κάποιος **Ιωάντερ ή Χάμετ** συγγραφείς αστυνομικών μυθιστορημάτων στα οποία ουδέποτε έχει σημειωθεί παραγραφή. Πιθανός υποψήφιος θα ήταν ο δακούδρεκτος **Εκτωρ Μαλό** (φαντάζεστε τον κ. **Κοντσόγιωργα** στον ρόλο του **Βετάλι**;), αν και ίσως να προτιμούσαμε τέλικά τον **Αλέξανδρο Δουμά** του *«Κόμη Μοντεκρίστο»*.

ΓΕΓΟΝΟΣ είναι πως το ΠΑΣΟΚ ξεκίνησε το 1989 με τον κ. **Α. Παπανδρέου** να αρνείται να συνεντηθεί με τους κκ. **Κ. Μητσοτάκη, Χ. Φλωράκη, Α. Κύρκο** και **Κ. Στεφανόπουλο**, οι οποίοι τον ζητούσαν *«σύσκεψη των πολιτικών αρχηγών για τη διέξοδο από την κρίση»*. Εξι μήνες αργότερα πρότεινε στους δύο εξ αυτών τον τρίτο ως Πρωθυπουργό, ενώ έντι κα μήνες αργότερα αποφάσισαν να κυδερνησουν όλοι μαζί.

Δεδαίως, για να φθάσουμε από το ένα άκρο στο άλλο, συνέδησαν πολλά. Αλλάχαμε τέσσερις πρωθυπουργούς (*Α. Παπανδρέου*, **Τ. Τζαννετάκης, Ι. Τρίτσα, Ξ. Ζολώτας**) και ισάριθμες κυδερνήσεις. Δήσαμε δύο δουλευτικές εκλογές. Περάσαμε μερόνυχτα ενώπιον της τηλεοράσεως παρακολουθώντας τη Δουλή. Ασχοληθήκαμε επί μακρόν με το πόσες δεσμίδες πενταδόλαρα χωρούν σε ένα κοιτί PAMPERS ή σε ένα ψάθελο ενεκού χρόματος. Εντυφήσαμε στα ανθυποδάφια του *«νόμον περί ευθύνης υπουργών»*. Τσακωθήκαμε για το *«συν ένα»*. Και τέλικώς ο κ. **Α. Πεπονής** θα κορτάσει πάλι· το νέον έτος στο υπουργείο Βιομηχανίας!

ΠΡΟΣ τι, λοιπόν, το *«Διά πυρός και σιδήρου»*, αφού θα μπορούσαμε να δανειστούμε το σαϊέπτριόν *«Πολύ κακό για το πίπονα»*. Διότι - ανεξαρτήτως αποτελέσματος - το ΠΑΣΟΚ έξησε τα γεγονότα του 1989 στην πρώτη γραμμή του πυρός, με μύριους όσους πλένδανισμούς, μεταμορφώσεις, επιτυχίες και αποτυχίες. Το ΠΑΣΟΚ του πρώτου εξάμηνου δεν έχει πολλά κοινά σημεία με το ΠΑΣΟΚ του καλοκαιριού, το οποίο παριφήσησε τη θέση σε ένα διαφορετικό ΠΑΣΟΚ μετά τις εκλογές της 5ης Νοεμδρίου.

Τα πρόσωπα, δεδαίως, παρέμειναν ίδια. Ο κ. *Παπανδρέου* αναστήλωσε το εσωκομματικό του κύρος. Ο κ. **Κ. Λαλιώτης** επιδεδαιώθηκε στον ρόλο του Προεκπρόσωπου. Οι κκ. **Γ. Γεννηματάς** και **Κ. Σημίτης** - ενισχυμένοι και από τις διπλές εκλογικές επιτυχίες τους - ξεκαθάρισαν το τοπίο της διαδοχής. Μόνο ο πανύγιος στις αρχές του 1989 αντιπρόεδρος κ. *Μ. Κουτσόγιωργας* εξαφανίστηκε από το προσκήνιο αίροντας τις αμφιδολίες όλων του κόσμου. Αν δεν μας απατά η μνήμη μας είναι, τέλικώς, ο μόνος που πλήρωσε το σκάνδαλο **Κοσκωτά**!

ΟΣΟ κι αν έμειναν, όμως, ίδια τα πρόσωπα, άλλαξαν οι απόψεις. Πρωταθλητής τον *«διαχωριστικών γραμμών»*, το ΠΑΣΟΚ, τις πήδηξε μόλις παρέστη ανάγκη, με αυτήν την προσαρμοστικότητα στις απαιτήσεις της συγκυρίας που αποτελεί τη μεγάλη του δύναμη. Πρώτα, για να *«πρατολογήσει»* τον κ. **Ι. Μπούτο** και να διαπραγματευθεί εκλογική συνεργασία με τη ΔΗΑΝΑ τον κ. *Κ. Στεφανόπουλον*. Υστερα, για να μπει στην ίδια κυδέρνηση με τον έως προσφάτως *«Εφιάλτη»* κ. *Κ. Μητσοτάκη*. Εξομάλυνση της πολιτικής ζωής, από μια άποψη, αλλά και αναίρεση μιας πολιτικής ρητορικής που χρησιμοποιήθηκε εξαντλητικά επί μία δε καλυπταστία για να αποδώσει καρπούς ακόμη και στις εκλογές του Νοεμδρίου.

Οι *«διαχωριστικές γραμμές»* δεν ήταν, όμως, τα μόνα θέματα του 1989. Ήταν και η Κάθαρση. Το ΠΑΣΟΚ ξεκίνησε το έτος με την άποψη ότι δεν υπάρχουν σκάνδαλα κι ότι είναι κατασκεύασμα των *«τχθών της Αλλαγής»* εξ ου και η *«σκανδαλολογία»*. Όσο πλησιάζαμε προς τις εκλογές του Ιουνίου η ένταση σκανδάλων διεπιστώθη και ο κ. *Παπανδρέου* - για πρώτη φορά με την ομιλία του στον Βόλο τον Μάιο - υποχρέθηκε ότι θα τιμωρηθούν οι ένοχοι. Τις δύο τελευταίες εδδομάδες πριν τον εκλογών, το ΠΑΣΟΚ μόνοιασε ανοιχτά για *«κάθαρση»*: η ΚΕ *απέλυσε* τους κκ. *Κουτσόγιωργα* και **Πέτσο** από τη γραμματεία λόγω διαφωνιών υπουργών.

ΜΕΤΑ τις εκλογές, η θεωρία της *«ανοφφάντησης του ΠΑΣΟΚ»* επανήλθε στο προσκήνιο και γνώρισε το αποκορύφωμά της. Τη *«σκανδαλολογία»* διεδέχθηκε η *«καθαρολογία»* (**Χ. Ροκόφυλλος**). Το ΠΑΣΟΚ δεν αρνιόταν πλέον τη ύπαρξη των σκανδάλων, αλλά την ύπαρξη ενόχων. Ακόμη και οι κκ. *Κουτσόγιωργας* και *Πέτσος* δρήκαν αρκετούς δουλευτές του ΠΑΣΟΚ για να καταψηφίσουν την παραπομπή τους.

Παρ' όλα αυτά, ο κ. *Παπανδρέου* παραδέχτηκε στη Δουλή ότι φέρει πολιτική ευθύνη για το σκάνδαλο *Κοσκωτά*, σε μια ομιλία που αποτελεί ασφαλώς την πιο προχωρημένη επίσημη άποψη του ΠΑΣΟΚ για τα θέματα της κάθαρσης. Όσο, όμως, κι αν έλειψε μια γνιαία και σταθερή άποψη για την Κάθαρση, το ΠΑΣΟΚ συμπειρόθηκε σε εντυπωσιακό δαθμό γύρω από τον πρόεδρό του και (δευτερευόντως) τους άλλους κατηγορουμένους. Και ίσως αυτή η έλλειψη σταθερής άποψης να επέτρεψε στο ΠΑΣΟΚ να πολιτευθεί πολυσυλλεκτικά και να αντιταχθεί επιτυχώς στη λαίλαπα του καλοκαιριού.

Τι κοινωνικά ανακουστικά λειτούργησαν; Πόσο επηρέασε ή δεν επηρέασε το αποτέλεσμα της 5ης Νοεμδρίου η Κάθαρση; Τι ήταν αυτό που αποτέλεσε τον συνεκτικό υπό στο 40% του ελληνικού λαού; Ήταν νίκη του λαϊκισμού ή τίτα του εκφυγρονισμού; Σειρά ερωτημάτων για τα οποία δεν υπάρχει ακόμη αρκετή απόσταση από τα γεγονότα ώστε να δοθεί τελεσίδικη απάντηση. Ίσως να μην υπάρχει καν απάντηση όσο δεν ξέρουμε τη συνέχεια

ΔΕΝ υπάρχει αμφιδολία ότι μέσα στο 1989 το ΠΑΣΟΚ έχασε και κέρδισε γαλόνια. Από τη μια πλευρά, η νομιμοποίησή του ως *«Δύναμη του Καλού»* απέναντι στον *«Εσωφόρο της Δεξιάς»* πήγε περίπατο, και στο ηθικό και στο πολιτικό επίπεδο. Τώρα πια δεν υπάρχουν εξ ορισμού *«Καλοί»* και *«Κακοί»*· όλοι κρίνονται επί του συγκεκριμένου και εκ του αποτελέσματος. Από την άλλη πλευρά, απέδειξε ότι είναι πολιτικό φρέαρ με διάρκεια και αντοχή. Και από αυτήν την άποψη η ιδεολογική του ήττα ίσως αποδειχθεί η μεγαλύτερη πολιτική του νίκη. Υπό την προυπόθεση, φυσικά, ότι το ΠΑΣΟΚ θα πάψει να *«είναι εδώ»* και θα κάνει μερικά δήματα μπροστά. Τώρα πια κατέκτησε την πολιτέλεια της μετεξέλιξής του.

Ι. Κ. Πρετεντέρης

ΠΑΡΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ ΕΛΛΑΝΗ
ΑΠΟΛΛΩΝ
Η ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΑΡΧΙΖΕΙ ΣΗΜΕΡΑ

ΜΟΝΟ ΓΙΑ ΕΜΠΟΡΟΥΣ
ΛΑΙΚΗ ΤΕΧΝΗ 1990
12 - 15 Ιανουαρίου
Ανοιχτά από 10.00-22.00
Εκθεσιακό Μέγαρο ΟΑΠ (Πειραιάς)

ALFA ROMEO
ΑΠΟ ΤΗΝ ALFA ROMEO
ΓΙΑ ΝΑΥΤΙΚΟΥΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ, ΠΟΛΥΤΕΚΝΟΥΣ, ΑΝΑΠΗΡΟΥΣ
ALFA 164 TS ALFA 164 TURBO ALFA 75 TURBO ALFA 75 1.8 IE ALFA 75 1.6
Τώρα στο εξουσιοδοτημένο δίκτυο Alfa Romeo
και για τα αφορολόγητα Alfa Romeo,
παράδοση απ' ευθείας από το εργοστάσιο
και η εγγύηση των υπηρεσιών Alfa Romeo.
Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΗΑΛΕΑ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΟΛΟΥΣ, ΟΣΟΥΣ ΜΑΣ ΕΜΠΙΣΤΕΥΘΗΚΑΝ
PRAXIS
ΠΟΛΛΕΣ ΕΥΧΕΣ ΓΙΑ ΤΟ 1990 ΝΕΟ ΕΤΟΣ
ΒΙΟΜΕΤΑΛ Κ. ΛΕΩΝΙΑΔΗΣ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ & ΕΠΙΠΛΟ ΓΡΑΦΕΙΟΥ